DARRELL FALCONBURG: URMĂRIND PRIVIREA. OCHII ȘI FRUMUSEȚEA BEATRICEI ÎN „DIVINA COMEDIE”

Autor: Redacția Syntopic | 2 ianuarie 2022

Un articol de Darrell Falconburg *pentru* Voegelin View

Articol original: Following the Gaze: Beatrice’s Eyes and Beauty in The Divine Comedy

Traducere de Iarina Albu *și* Andrei Moga

Introducere

În *Ospățul*, Dante scrie despre admirația lui pentru o florentină numită Beatrice. El mărturisește aici că s-a uitat prima data înspre Beatrice pe când avea doar opt ani, iar ea nouă. Acesta a fost momentul în care Dante, urmând tradiția cavalerească, s-a îndrăgostit. În anii următori, a văzut-o uneori pe Beatrice, însă nu a avut ocazia de a vorbi cu ea. Situația s-a schimbat însă când poetul avea optsprezece ani. Plimbându-se pe stradă alături de două prietene, învăluită, Beatrice s-a uitat înspre Dante și l-a salutat. Cei doi nu au mai schimbat vreun cuvânt de atunci, dar această întâlnire avea să rămână una dintre cele mai memorabile în viața lui Dante[1]. Dante o va întâlni și o va introduce în memoria colectivă în opera sa capitală, *Divina Comedie*. În particular, Beatricei i se acordă un rol central ca ghid al lui Dante prin ceruri. O femeie pe care Dante a iubit-o, Beatrice simbolizează în poem frumsețea celor mai înalte ceruri. Pe parcursul poemului, ochii Beatricei beneficiază de un tratament special: ca simboluri ale frumuseții, reflectă precum oglinzile slava lui Dumnezeu.

Beatrice – călăuză al lui Dante în Paradisul[2]

În viața reală, Beatrice a murit la douăzeci și patru de ani. În *Convivio*, Dante mărturisește că s-a dedicat studiului filozofiei după moartea ei. A făcut acest lucru, explică el, pentru a putea trece mai ușor peste acest eveniment. Îndoliatul Dante s-a întors inițial către *Consolarea Filosofiei* a lui Boethius, iar apoi către *Despre prietenie* a

lui Cicero. Cu timpul însă studiile lui filozofice au devenit mai serioase – va începe să îi citească pe maeștri, în special pe Aristotel. În anii întunecați care au urmat morții Beatricei, Dante a fost consolat de „gentila doamnă” a filozofiei. În *Convivio* povestește că, datorită mângâierii pe care i-a adus-o Doamna Filozofie, nu s-a mai gândit în tot acest timp la o altă femeie. Tot aici spune că, pentru a primi o educație filozofică mai serioasă, a urmărit dispute publice și a frecventat școlile ordinelor religioase pentru mai mult de doi ani. Va scrie:

Și întocmai după cum un om care caută argint găsește aur fără ca aceasta să fi fost intenția lui inițială – din motive care nu i se arată, poate că nu străine de iconomia divină –, așa și eu, care am încercat să găsesc o consolare, am descoperit nu doar un leac pentru lacrimile mele, ci și cuvintele autorilor, științelor și cărților. Judecând aceasta, mi-am dat seama rapid că Filozofia, doamna acestor autori, științe și cărți, este minunată. Mi-am închipuit-o ca pe o doamnă blândă și nu mi-am putut imagina că atitudinea ei este alta decât compasiunea, așa încât partea aceea a minții mele care percepe adevărul o privea cu atâta dorință, încât abia îmi mai luam privirea de la ea. Am început să mă duc acolo unde ea se arăta cu adevărat, adică în școlile ordinelor religioase și la disputele ținute de filozofi, așa încât, într-o perioadă scurtă de timp – vreo treizeci de luni – am început să îi simt dulceața atât de tare, încât iubirea ei a risipit și distrus orice alt gând.[3]

În cartea sa *Dante and the Blessed Virgin Mary*, Ralph McInerny scrie că Dante nu a început să studieze doar pentru a trece mai ușor peste moartea Beatricei. Mai precis, Dante intenționa să compună poezii dedicate memoriei sale, multe dintre acestea urmând să fie incluse în *La Vita Nuova*. Deși Dante avea și alte motive pentru a urma studii academice, unul dintre ele era acela de a-i aduce laude Beatricei. Spera ca studiile academice să îi pună la dispoziție instrumentele intelectuale necesare ducerii la bun sfârșit a acestei sarcini. Către sfârșitul vieții, Dante și-a împlinit scopul scriind *Divina Comedie*, capodopera sa. Din acest punct de vedere, a reușit să compună cel mai important poem scris vreodată în onoarea unei femei.[4]

Analiza lui McInery este confirmată de înseși cuvintele lui Dante în *La Vita Nuova*. După scrierea acestui sonet final despre moartea Beatricei, a avut o viziune miraculoasă. După această viziune, nu va mai scrie nimic despre Beatrice până când nu va putea face ceva valoros – un obiectiv pe care l-a atins scriind *Divina Comedie*.

Am avut o viziune miraculoasă în care mi s-au arătat lucruri care m-au făcut să decid să nu scriu nimic despre această fericită până când nu aș fi putut să o tratez într-un mod mai demn. Iar pentru a reuși aceasta, studiez cât de mult pot, iar ea o știe cu siguranță. Așadar, dacă Dătătorul de Viață va îngădui ca viața mea să mai dureze câțiva ani, sper să scriu despre ea ceea ce nu s-a scris despre nicio femeie. Iar de se va milostivi Domnul îndurării, sufletul meu s-ar putea să o vadă pe doamna lui, pe fericita Beatrice, care

privește în slavă către fața Lui qui est per omnia secula benedictus; care este binecuvântată în vecii vecilor.[5]

După cum remarcă Richard Pearce, Dante tânjește după Beatrice pe tot parcursul călătoriei. Pelerinul coboară în întunericul rece al *Infernului*, informat de Virgiliu că trebuie să procedeze în acest fel pentru ca mai apoi să poată urca și să o vadă pe Beatrice. Suferă urcând muntele Purgatoriului, iar speranța de a o vedea pe Beatrice îl motivează să meargă mai departe. Dante dobândește curajul de a trece prin zidul de foc din vârful Purgatoriului abia atunci când Virgiliu îi amintește că această faptă îl va duce la Beatrice. Dorința de a o vedea pe Beatrice îl motivează pe Dante să meargă înainte atunci când călătoria pare grea.[6] Trebuie menționat aici că iubirea lui Dante pentru Beatrice ca poet și pelerin nu este dragostea fizică sau sexuală la care s-ar putea gândi cititorul de astăzi. Iubirea lui Dante avea, în schimb, un caracter cavaleresc aparte. În cuvintele lui Francis Newman, era înălțătoare din punct de vedere moral, plină de pasiune, disciplinată și transcendentă.[7]

Este important să avem în vedere acest context atunci când interpretăm prezența Beatricei în *Divina Comedie*. În cele din urmă, Beatrice nu este o simplă figură literară pe care Dante o inventează și o plasează în poemul său. Este o persoană în carne și oase pe care Dante a iubit-o. Desigur, cercetătorii și-au dat seama de acest lucru cu mulți ani în urmă. Teologul Hans Urs von Balthasar, de exemplu, scrie:

Este adevărat că figura celei iubite este îmbogățită cu conținut simbolic, dar ar fi ridicol să afirmăm că ea este doar un simbol sau o alegorie – a ce? a credinței? a teologiei? a viziunii lui Dumnezeu?. Doar universitari prăfuiți ar putea crede ceva atât de greu de înțeles. Nu, imaginea celei iubite este o tânără florentină în carne și oase. De ce nu ar iubi un bărbat creștin o femeie pentru întreaga eternitate și nu și-ar permite să fie introdus de acea femeie într-o înțelegere completă a ceea ce înseamnă acea eternitate? Și de ce ar trebui să fie ceva atât de extraordinar – și de ce nu s-ar aștepta nimeni la aceasta – faptul că o asemenea iubire are nevoie de întreaga teologie a raiului, purgatoriului și iadului pentru a putea fi desăvârșită?[8]

Astfel, atunci când o plasează pe Beatrice în poem, Dante are în minte două scopuri. Pe de o parte, ea servește unor scopuri literare, simbolizând ideile de Frumusețe și Grație. Pe de altă parte, Beatrice este femeia reală de pe străzile Florenței pe care Dante a iubit-o încă din tinerețe. Fără a înțelege importanța Beatricei în viața lui Dante, semnificația ei ca personaj literar în poem este imposibil de pătruns.

Ochii Beatricei în *Divina Comedie* a lui Dante

În primele rânduri ale *Infernului*, Dante se trezește rătăcit într-o pădure întunecoasă. Cărarea către fericire îi este obturată de trei bestii, reprezentând păcatele care l-au adus în punctul de a se pierde. În timp ce Dante se plimbă prin această pădure, salvarea

îi este îndrumată de nimeni alta decât Beatrice. Acest lucru îi estre descoperit de Virgiliu în Cântul al II-lea al *Infernului*: *„Eu stau la cei ce sufăr făr' de munci/ și-o Doamnă mă chemă, frumoas-atare,/ încât cerui chiar eu să-mi dea porunci"*[9]. Cu alte cuvinte, Virgiliu era în iad alături de ceilalți păgâni atunci când o doamnă frumoasă și binecuvântată l-a chemat. Virgiliu a implorat-o să îi ofere o sarcină, ceea ce ea a și făcut.

Cel care se referă pentru prima dată în poem la ochii Beatricei este Virgiliu. Ochii ei, spune Virgiliu, erau mai luminoși decât orice stea din ceruri. Beatrice era frumoasă, iar vocea ei era ca de înger. *„Angelic glas fu-n propria-i cuvântare"*[10]. Virgiliu povestește apoi cum a fost instruit de Beatrice să îl conducă pe Dante și să îl ghideze prin pădurea întunecată. Bineînțeles că poetul roman nu putea refuza o asemenea ofertă. Cum ar putea refuza un bărbat cererea unei femei atât de frumoase, ai cărei ochi sunt mai luminoși decât o stea?

La cererea Beatricei, poetul roman Virgiliu îl călăuzește pe Dante prin lumea subterană a *Infernului*. Se chinuie apoi să urce cu poetul muntele Purgatoriului. Virgiliu este cel care face munca indispensabilă de a-i arăta lui Dante realitatea urâtă a păcatului și a damnării, precum și importanța suferinței izbăvitoare în purificarea unui suflet păcătos și plin de tristețe. Către sfârșitul Purgatoriului totuși, competența lui Virgiliu își atinge limitele. Virgiliu îl anunță aici: „[…] și-ajuns-ai, fiul meu,/ de unde eu nimic nu pot prin mine."[11] Din moment ce a împlinit misiunea primită de la Beatrice, Virgiliu știe că Dante va avea nevoie în scurt timp de o nouă călăuză: însăși Beatrice.

Prin urmare, în Cântul al XXIX-lea al *Purgatoriului*, Dante descoperă că Virgiliu s-a evaporat. Pelerinul și călăuza sa au ajuns la poarta grădinii Edenului, în vârful Purgatoriului, iar acum, găsindu-se în imposibilitatea de a urca mai departe, călăuza trebuie schimbată. Beatrice îi ia locul lui Virgiliu, iar poetul arată limpede că Beatrice nu este doar femeia din carne și oase pe care Dante a iubit-o. Ea reprezintă însăși splendoarea revelației creștine. Acesta este motivul pentru care Cântul al XXIX-lea din *Purgatoriu* este încărcat cu un simbolism bogat, reprezentând comorile revelației, la care Dante are acum acces. „– «Sunt eu! Privește-aici, sunt eu, Beatrice»"[12] Intrarea Beatricei în poem este punctul culminant al *Purgatoriului*. Dante poate privi acum în ochii frumoși ai iubitei sale. Chiar mai bine decât pe pământ totuși, privirea Beatricei este acum ceea ce îi permite lui Dante să se poată avânta către cerurile cele mai înalte.

De Dante se apropie servitoare umile, care presară asupra lui cele patru virtuți cardinale și cele trei virtuți teologale. Făcând aceasta, îi purifică vederea și îl pregătesc pentru a privi în ochii Beatricei. Cu vederea acum purificată, Dante este încurajat de servitoare să se apropie de Beatrice. Atunci când Dante stă în fața Beatricei, servitoarele îi amintesc că stă înaintea frumoșilor ei ochi, descriși ca „smaralde". Îi amintesc și sunt aceiași ochi care au aruncat în trecut săgeți de Iubire către el. „Și-au zis: «Acum tu nu cruța privirea/ că-n față ai smaraldele din care/ săgeți cândva-ți trimise-n piept

Iubirea»”. Având aceasta în minte, Dante privește în ochii Beatricei pentru prima dată în poem. Va exclama:

Și doruri, mii, și toate-o-nflăcărare,

lipiră ochii mei de-ai ei, ce țântă,

ce fix stăteau asupra sfintei fiare,

și-n ei se reflecta acuila sfântă

ca soarele-n oglinzi, acum divin,

acum uman părând că se-nvsetmântă[13]

Cititorului nu îi este oferită niciodată o descriere detaliată a ochilor Beatricei. De fapt, i se oferă doar câteva indicii despre modul în care ar fi putut arăta. Sunt verzi, culoarea speranței. Sunt, de asemenea, luminoși, reflectând strălucirea celor mai înalte ceruri.[14] Cel mai important, știm că Beatrice nu îi întoarce privirea celui care o iubește. Ca simbol al Frumosului, ochii Beatricei îi indică întotdeauna lui Dante ceva mai înalt. Mai mult, ochii ei ochii ei nu privesc spre pelerin pentru a-i întoarce privirea. Conform lui Peter Kalkavage, „căutătura ei nu îl ghidează pe iubit prin întoarcerea privirii, ci o direcționează în sus și dincolo de Beatrice însăși”.[15]

Într-adevăr, Frumosul ne înalță întotdeauna, în loc să ne aplece asupra celor trecătoare ale lumii acesteia. Frumosul ne conduce către întâlnirea cu Dumnezeu și ne transformă. Faptul de a privi în ochii Beatricei îl *schimbă,* așadar, pe pelerin. În cuvintele lui Dante, devine „transumanizat”, intrând într-o stare de nedescris. Dante scrie:

Beatrice sta pe veșnicele roate

Cu ochi țintiți; iar eu țineam pe-ai mei

La ea, și-uitând de ceruri sus, de toate.

Pătruns în mine-atât de ochii ei

eram ca Glauc, gustând din iarba care

făcu-l în mare soț al altor zei.

S-arăt per verba ce-i transumanare.[16]

În cel de-al II-lea Cânt al *Paradisului*, Dante face o altă referire la ochii Beatricei. În această descriere, întâlnim o structură care se tot repetă de-a lungul călătoriei. Dante se uită la Beatrice, iar Beatrice privește către cerurile superioare. În acest context,

pelerinul povestește că în timp ce se uită în ochii Beatricei, se simte învăluit într-un nor.

Priveam la Doamna mea, iar Doamna-n sus,

Și-n timp ce poate-un cui să se destrune

Zburând din arcul de pe care-i pus,

văzui că sunt ajuns unde-o minune

atrase văzul meu; iar Beatrice,

cui văl pe gându-mi nu-i puteam eu pune,

mi-a zis frumoas-așa cât și ferice:

„Spre Domnu-ntoarce inima cu-ardoare

Că-n prima stea voi să ne ridice”.[17]

Nu este de mirare că Dante e învăluit într-un nor. Frumosul, până la urmă, ne învăluie. Spre deosebire de Adevăr, nu ne spune ce să credem pe fundalul strigătelor indignate postmoderniste. Și, spre deosebire de Bine, nu ne spune cum să ne comportăm în fața acuzațiilor jignite ale moralizatorilor. Dimpotrivă, ne capturează și ne încântă în toată splendoarea lui. Rezistența e dificilă în fața puterii captivante a Frumosului. Iar Dante, spre încântarea lui, este captivat de frumusețea iubitei sale Beatrice, ai cărei ochi reflectă precum oglinzile splendoarea divină. Într-adevăr, înainte să-și dea seama, norul îl învăluie.

Uneori, ochii Beatricei pot fi și destul de intimidanți. Acest lucru poate fi observat în Cântul al IV-lea al *Paradisului*, când Beatrice îi arată lui Dante sufletele celor care și-au încălcat promisiunile. Dante scrie că Beatrice „mă privi cu-așa de pline/ priviri, cu ochi de-amor înflăcărați,/ că-nvins de ele m-am retras în mine,/ și-am stat ca și pierdut cu ochi plecați.”[18] Dante nu poate suporta puterea care radiază din ochii Beatricei, așa că trebuie să își întoarcă privirea într-o altă direcție pentru a nu fi copleșit. Doar prin accederea la cercurile superioare ale Paradisului ajunge să o poată privi pe Beatrice în ochi pentru mai mult timp.

Din fericire, până în momentul în care Dante ajunge la Cântul al XVIII-lea al *Paradisului*, este capabil să se uite îndelung în ochii Beatricei fără să fie copleșit. Consecința e faptul că Beatrice îi amintește că Paradisul nu se găsește doar în ochii ei. Dante își amintește:

Atât e de-asta tot ce pot să spui

că-n vreme ce-o priveam, ca niciodată

fui liber de-orice-alt dor, cât timp avui

plăcerea cea de veci, ce reflectată

era-n Beatrice cu zâmbiri divine

din mândru-i chip cu-al doile-aspect redată.

Cu-n fulger de surâs m-a-nvins în fine

și: – „'Ntoarce-te și-ascultă – zise ea –,

căci nu e Raiul numa-n ochi la mine![19]

La scurt timp după aceasta, Dante ajunge într-un cerc superior al Paradisului, făcând un singur lucru: privind-o în ochi pe Beatrice. Acest lucru se întâmplă mai târziu, în *Paradisul* XVIII, când Dante urcă de pe Marte pe Jupiter.[20] Cântul începe în cerurile lui Marte, dar, după ce a privit în ochii Beatricei, pelerinul este dus în raiul lui Jupiter. „În ochii Beatricei se concentrează această frumusețe", scrie teologul Hans Urs von Balthasar. „Beatrice ridică privirea la Dumnezeu, iar ochii ei oglindesc Cerul. Dante se uită în acea oglindă și se trezește purtat treptat sus."[21]

O altă referință fascinantă la ochii Beatricei apare în Cântul al XXII-lea din *Paradisul*. În acest punct al pelerinajului său, Dante este mult mai aproape de binecuvântarea finală, iar viziunea sa este mai clară. Privește în jos la universul de sub picioarele sale și zâmbește. După ce se uită la vasta întindere a cerurilor, își întoarce privirea în sus spre ceva și mai minunat. „Apoi, spre ochii frumoasei mele ochii mei s-au întors", spune Dante. Pelerinul privește în ochii Beatricei, care, reflectând cele mai înalte ceruri, sunt mult mai frumoși decât întinsul univers de sub picioarele sale.[22] Rolul Beatricei și al „smaraldelor" ei de-a lungul călătoriei este indispensabil. Atunci când pelerinul Dante este obosit, ea îl încurajează să continue. Atunci când pelerinul nu poate privi direct Trinitatea, ochii Beatricei îi oferă o reflecție indirectă. Chiar și atunci când Dante radiază de bucurie, ochii Beatricei sunt în continuare acolo pentru el. Beatrice este un simbol al frumosului în măsura în care îl încurajează, îl îndrumă și îl îndreaptă pe Dante spre Dumnezeu.

Este clar că, pentru Dante, Frumosul este întotdeauna inseparabil de Bine și de Adevăr. În legătură cu aceasta, Balthasar discută despre Frumos ca fiind ceea ce „dansează într-o splendoare necontenită în jurul binelui și adevărului și a relației lor inseparabile."[23] Cu alte cuvinte, Frumosul nu este o simplă plăcere senzorială. Nu este doar un sunet frumos sau o scenă plăcută. Este, în schimb, ceea ce dansează în jurul Binelui și al Adevărului, ambele fiind transcendente și străbătând întreaga realitate.

Ochii *Infernului*

De-a lungul poemului, Dante sugerează că ochii sunt poarta către suflet. În Cântul al XXVI-lea din *Paradisul*, Dante se referă la proprii săi ochi ca la „porțile” prin care Beatrice „a intrat” cu un „foc care îl arde [încă]”. Prin această iubire arzătoare, Dante a ajuns să înțeleagă mai limpede Binele, care este „mulțumirea” sufletelor din Paradis. Cu alte cuvinte, frumusețea Beatricei a intrat în sufletul lui Dante prin poarta ochilor săi.[24] Pe măsură ce Dante ajunge să iubească frumusețea pe care o vede în ochii ei, el ajunge să iubească Binele și Adevărul. De-a lungul *Paradisului*, așadar, ochii celui mântuit sunt descriși ca fiind, printre altele, „sacri”, „zâmbitori” și „frumoși”. Ochi ca aceștia sunt porți de intrare în sufletele sfinților.[25]

În Infern, însă, ochii sunt și o poartă către sufletele damnaților. Spre deosebire de ochii frumoși ai Beatricei, ochii damnaților sunt sticloși și incapabili să vadă dincolo de întunericul care le începoșează vederea. În *Infernul*, atunci când Dante vede ochii damnaților, observă că acesștia sunt „sticloși”. În loc să fie oglinzi ale Cerului celui mai înalt, sunt ochi fără viață din care curg lacrimi reci și înghețate.[26] Ochii damnaților sunt sticloși pentru că nu au privit spre Bine și Adevăr când erau în viață. Prinși în Infern, ochii damnaților nu văd absolut nimic demn de a fi văzut cu ochi de om. Damnații nu văd reflecții ale Binelui și Adevărului, ci doar parodiile lor: perversul și falsul. Prin urmare, ochii damnaților sunt îngrozitor de urâți. Spre deosebire de ochii frumoși ai Beatricei, ochii damnaților sunt sticloși și incapabili să pătrundă în întunericul care le începoșează vederea. În Cântul al XXXII-lea din *Infernul*, când Dante vede ochii damnaților, observă că aceștia sunt „sticloși” și fără viață. În loc să fie oglinzi ale cerului înalt, sunt ochi fără viață care picură lacrimi reci și sângeroase[27].

Satana însuși trăiește în întuneric – un loc în care ochii nu pot vedea clar. Frumusețea Paradisului este legată de strălucirea și radierea sa, în timp ce lipsa de frumusețe din Iad este legată de lipsa de lumină. După ce îl vede pe Satana pentru prima dată, Dante remarcă faptul că acesta a fost cândva o creatură „atât de frumoasă.”[28] După ce s-a răzvrătit împotriva lui Dumnezeu însă, noul cămin al lui Satana a fost în întuneric. Virgiliu îi cere lui Dante să privească înainte și să-l vadă pe Satana, dar numai „dacă îl poți distinge.”[29] Întunericul din Iad este atât de dens încât Satana, care plânge, abia dacă poate fi văzut sau vedea. Incapabil să vadă, Satana nu-i observă pe Dante și pe Virgiliu când trec pe lângă el în drumul lor spre Purgatoriu – pentru că locuința Satanei este prea întunecată și tulbure chiar și pentru ca el să poată privi înainte.[30] Dar poate că Satana nu dorește să-și îndrepte privirea dincolo de întunericul care îl înconjoară pentru că asta ar însemna să-și ia ochii de la el însuși. În plus, cititorul își poate imagina cum ar putea arăta ochii Satanei. Având în vedere toate atributele lui, ne putem imagina că sunt hidoși. Probabil că este mai potrivit să spunem că Satana nu *privește* cu ochii, ci se *holbează* – dar numai la el însuși, fără să caute niciodată ceea ce este deasupra. Dacă ochii sunt poarta către suflet, atunci Satana are probabil niște ochi hidoși și plecați.

Ochii Fecioarei Maria

Fiind creștin, Dante o plasează pe Fecioara Maria în cel mai înalt loc din Rai. Ea se află chiar deasupra Sfântului Bernard de Clairvaux, un mistic și abate cu o mare devoțiune față de Fecioara Maria, care servește drept călăuză finală a pelerinului. Nicio altă ființă creată nu este așezată mai sus decât Fecioara Maria și doar Trinitatea necreată și eternă este mai presus de ea. Faptul că Dante o plasează în cele mai înalte ceruri nu este surprinzător. Ca fiu credincios al Bisericii Catolice, Dante probabil că a înțeles-o pe Maria ca pe o mijlocitoare. Prin urmare, este destul de firesc ca el să o pună pe Fecioara Maria atât de aproape de Trinitate. Fiind o mijlocitoare, Dante poate ajunge la Dumnezeu prin intermediul Mariei. *Ad Jesum per Mariam*.

În același timp, este posibil ca poziția Mariei în cele mai înalte ceruri să fie legată de dragostea lui din viața reală pentru Beatrice. În *Vita Nuova*, Dante scrie că Maria a fost obiectul devoțiunii tinerei Beatrice. Și, în cuvintele lui Ralph McInerny, această devoțiune era „contagioasă”. Drept urmare, datorită în mare parte iubirii sale pentru Beatrice, devotamentul lui Dante față de Fecioara Maria s-a intensificat în timpul tinereții sale.[31] McInerny mai scrie că devotamentul Beatricei față de Maria era atât de profund încât, după moartea ei, Dante și-a imaginat-o chiar pe Beatrice tronând în ceruri alături de Maria. Acest lucru este confirmat în *La Vita Nuova* a lui Dante:

A pătruns în mintea mea

domnița blândă care prin virtutea-i

a fost pusă de cel mai mare Stăpân

în Raiul Umilinței în care e Maria.[32]

Când Beatrice apare ca mijloc de salvare a lui Dante în *Divina Comedie*, aceast lucru se datorează în parte faptului că, în viața reală, ea l-a adus pe Dante la o devoțiune mai intimă față de Fecioara Maria. Cu alte cuvinte, prezența Beatricei și a Mariei în *Divina Comedie* sunt inseparabil legate una de cealaltă, iar prezența ambelor femei este legată de însăși credința catolică a lui Dante.

Ochii Beatricei prefigurează, așadar, ochii Fecioarei Maria. De-a lungul Paradisului, Dante privește în ochii Beatricei și apoi se înalță împreună cu ea într-o sferă superioară. Cu toate acestea, abia la finalul Paradisului, după ce a văzut ochii glorioși ai Fecioarei Maria, Dante poate privi direct Lumina Treimii însăși. Când Dante se apropie de Fecioara Maria, Sfântul Bernard o roagă să-i acorde lui Dante „puterea de a-și ridica și mai mult privirea pentru a pătrunde în binecuvântarea finală.”[33] Nu va mai fi suficient ca Dante să privească doar în ochii Beatricei. El trebuie, în schimb, să privească în ochii mediatoarei însăși. În timp ce Dante se uită în ochii Fecioarei Maria, ea nu-i întoarce privirea, ci se uită „în Lumina eternă”. Dante observă rapid că „niciun ochi al altor creaturi”, inclusiv al Beatricei însăși, „nu străpunge cu o asemenea pătrundere”. Dante

vede cele mai înalte ceruri reflectate în ochii Fecioarei Maria, ceea ce reprezintă pregătirea sa finală pentru Viziunea Beatifică. Dante scrie:

Fixînd spre rugător priviri slăvite

și dragi lui Dumnezeu, îmi arătară

ce mult iubește Ea rugări smerite;

spre veșnica lumin-apoi cătară

cum nu credea, să poat-un muritor

să cate-n ea cu-așa lumină clară.

Și-aproape-acum de ținta tuturor

dorințelor, așa cum mi se scrise

am stins văpaia multului meu dor.

Bernard îmi dete semn și blînd surîse

să cat în sus, dar însumi eu de mine

eram dispus să fac precum voise.

Căci ochii mei, avînd puteri depline,

adînc s-au scufundat în punctul care

lumină e, etern perfectă-n sine.[34]

Dante urmează mai întâi privirea Beatricei, dar în cele din urmă se ghidează după privirea Mariei. Dacă îndrumarea lui Virgiliu este doar o pregătire pentru Beatrice, atunci îndrumarea Beatricei este doar o pregătire pentru Maria și pentru evlavia care i se cuvine.

Concluzie

Divina Comedie este unul dintre cele mai importante poeme scrise vreodată. Și a fost inspirat, cel puțin în parte, de dragostea cavalerească a lui Dante pentru o doamnă care se plimba pe străzile Florenței. Dragostea din viața reală a lui Dante pentru Beatrice este esențială pentru a înțelege rolul ei în poem. Este adevărat că Beatrice are o anumită semnificație simbolică, reprezentând Grația, Frumusețea și chiar Revelația

însăși. Cu toate acestea, nu asta este adevărata semnificație a Beatricei – cel puțin nu pentru poetul Dante. Ea este, în schimb, o femeie în carne și oase care a pășit pe străzile Florenței. Este o femeie reală pe care Dante a iubit-o, iubire care a putut fi exprimată pe deplin numai prin poezie. Prin urmare, în *Divina Comedie*, Beatrice joacă un rol instrumental în călăuzirea pelerinului către Dumnezeu, iar acest lucru se datorează în primul rând semnificației personale pe care ea a avut-o în viața reală a lui Dante. Dante o întâlnește pe femeia iubită în viața reală la sfârșitul Purgatoriului și vede reflectată în ochii ei splendoarea lui Dumnezeu. Deoarece era atât de frumoasă în viață, ea este și în poem un simbol al Frumosului și al Grației în sine. O atenție deosebită este acordată ochilor ei care, ca simboluri ale Frumosului, reflectă cele mai înalte ceruri de deasupra ei.

NOTE

1. Dante, *Convivio II*, trad. Richard Lansing (1307; repr., Garland, Texas: Garland Library, 1990), capitolul 12. Diponibil online în *Digital Dante,* Columbia University (aici, traducere proprie). ↑
2. Prima parte a acestei secțiuni, încluzând nota de subsol nr. 4 este pafrazată din teza mea nepublicată de master (2002) de la Mount Angel Abbey și seminarul intitulat „Dante Praises Aristotelian Philosophy: Exploring Siger of Brabant's Presence in the Paradiso." ↑
3. Dante, *Convivio II*, capitolele 11-12. ↑
4. Dante intenționa să aștearnă în scris ceea ce a învățat în studiile sale academice și, de asemenea, să transpună aceste idei în vernacular, așa încât să poată fi folosite pentru a-i instrui atât pe cei învățați și pe cei mai puțin erudiți. Conform lui Ralph McInerny, „În *Ospățul*, Dante și-a fixat sarcina de a transpune în vernaculară învățătura latinească pe care a dobândit-o în școlile de filozofie și teologie, pentru a-l face mai accesibil celor mai puțin învățați, atât în proză, cât și în poezie." Totuși, după ce și-a dedicat câțiva ani scrierii *Convivio*, Dante a decis să se oprească din scris. A început, în schimb, să creeze un poem filozofico-teologic. După cum scrie McInerny, „rezultatul a fost cel mai magnific poem scris vreodată, cu un șarm sesizabil pentru orice cititor, dar, de asemenea, plin de aluzii la cunoașterea pe care a dobândit-o și care continua să îi țină ocupați pe cercetători". Pentru mai multe, v. Ralph McInery, *Dante and the Blessed Virgil Mary* (Indiana: University of Notre Dame Press, 2010), 9-11. Pentru informații suplimentare despre Dante ca poet filozofico-teologic, vezi Nick Havely, *Dante* (Hoboken New Jersey: Blackwell Publishing, 2007), 52-56. ↑
5. Dante, *Vita Nuova,* trad. A.S. Kline (1294; repr., Poetry in Translation, 2001), online. https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Italian/TheNewLifeIV.php (aici, traducere proprie – n. tr.). ↑
6. Richard Pearce, "The Eyes of Beatrice," *New Blackfriars* 54 (1973): 407-416. ↑

7. Acestea sunt doar câteva dintre cuvintele pe care Dr. Newman le folosește pentru a defini cavalerismul medieval. Pentru mai multe, v. Francis Newman, *The Meaning of Courtly Love* (Albany: State University of New York, 1968), vii. ↑
8. Hans Urs von Balthasar, *The Glory of the Lord: A Theological Aesthetics, Volume III: Lay Styles,* trans. Andrew Louth, John Saward, Martin Simon, and Rowan Williams (San Francisco: Ignatius Press, 1986), 31-32. ↑
9. *Infernul*, II 52-54. ↑
10. *Ibid*., II, 55-57. ↑
11. Dante, *Purgatoriul*, XXVII 127-132. ↑
12. *Ibid*., XXX 73. ↑
13. *Ibid*., XXXI 115-123. ↑
14. *C. H. Grandgent (1903-1913) scrie că verdele este considerate culoarea speranței. Vezi comentariul la Purgatoriul* XXXI 116 a lui C. H. Grandgent. Găsită online pe *Darthmouth Dante Project.* De asemenea, după cum scrie Robert Hollander (2000-2007), ochii de smarald (verde) ai Beatricei erau considerați un atribut al frumuseții feminine. Pentru mai multe, vezi comentariul *Purgatoriului* XXXI 115-117. Găsită online pe *Darthmouth Dante Project*. ↑
15. Peter Kalkavage, "In the Heaven of Knowing: Dante's Paradiso," *The Imaginative Conservative* (10 august, 2014), online. https://theimaginativeconservative.org/2014/08/heaven-knowing-dantes-paradiso.html. ↑
16. Dante, *Paradisul* I, 63-65. ↑
17. *Ibid*., II 22-33. ↑
18. *Ibid*., IV 139-142. ↑
19. *Ibid*., XVIII 13-21. ↑
20. *Ibid*., XVIII 52-69. ↑
21. Balthasar, GL, 63-64. ↑
22. Dante, *Paradisul*, XXII 154. ↑
23. Balthasar, GL, 18. ↑
24. Dante, *Paradisul*, XXVI, 306. ↑
25. Vezi *Ibid*., III 24; Ibid., III 42; Ibid., XIV 131. ↑
26. Dante, *Infernul* XXXII, 43-51. ↑
27. *Ibid*., XXXII, 364. ↑
28. *Ibid*., XXXIV 18. ↑
29. *Ibid*., XXXIV 1-3. ↑
30. *Ibid*., XXXIV, 379-383. ↑
31. McInerny, *Dante and the Blessed Virgin Mary,* 20-21. ↑
32. Dante, The *Vita Nuova,* traducere proprie. ↑
33. Dante, *Paradisul*, XXXIII 21-27. ↑
34. *Ibid*., XXXIII, 40-54. ↑

Imagine: Întâlnirea dintre Dante și Beatrice în Paradis, iluminare manuscris de secol

XIV, Biblioteca Marciana, Veneția; Sursa: Wikimedia Commons

Acest articol a fost tradus cu acordul publicației *Voegelin View.*